

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 1. februarja 1935.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Naše vseučilišče

Pritajeno nasprotstvo zoper slovenski značaj naše univerze prihaja v presledkih vedno zopet na dan. Ni čuda. Ljubljanska univerza je nazvidnejši simbol naše pravice do samostojnega oblikovanja slovenskega kulturnega življenja. Nikoli ne bo materialistično usmerjeni, površinski miselnosti naših unifikatorjev razumljiva velika skrb vseh iskrenih Slovencev, da se slovenski značaj naše najvišje kulturne ustanove ne izmaliči in se ji ne vzame njena posebna in pomembna naloga v duhovnem življenju našega naroda. Kdor ni s svojim bistvom zakoreninjen v slovenski zemlji in slovenskem ljudstvu, pač ne more imeti pravega, srčnega odnosa do slovenske kulture.

Nimajo pa prav tisti, ki umevajo avtonomijo univerze tako, kakor da bi lahko živela svoje življenje v varni razdalji od javnega življenja in miselnih smeri in tokov, ki ga gibljejo. Nemogoče je to že zaradi akademske mladine, v kateri so se stremljenja dobe in naroda vsekar najživeje odražala. Največjega pomena je zato, če družijo akademsko mladino in akademsko učiteljstvo neko skupno hotenje, če so med slednjim možje, ki so po svoji moralni avtoriteti, svojem živem čustvovanju in razumevanju razvojnih nujnosti dobe poklicani, da to mladino vodijo in njena pota usmerjajo. Če mladina hodi svoja pota, potem prav gotovo ne zato, ker odklanja vsako mentorstvo, ampak zato, ker pravih mentorjev ne najde. Slovenci nismo v svoji zgodovini nič bolj pogrešali ko pravih mož s krepko hrbtenico, ob katerih bi se narod lahko zgledoval. Nič nam ni bolj škodilo, ko dejstvo, da so v usodnih trenutkih voditelji klonili in narodove vrste s svojim oportunizmom begali. Znanstvena avtoriteta univerzitetnega profesorja in njegov položaj mu dajeta dosti večjo samostojnost, kakor jo imajo drugi državni uradniki. Zato smemo od njega pričakovati, da zavzema v velikih vprašanjih narodove bodočnosti jasno, nedvoumno stališče, zato je njegovo delovanje in ravnanje vedno izpostavljeno javni kritiki — zlasti pri mladini. Kjer je položaj preprost, zahteva mladina od njega jasne, preproste odločitve.

Nikomur ne prihaja na um, da bi hotel zategadelj ponižati univerzo v dekle dneve politike. Hočemo, da ostane resen in ugleden znanstveni zavod, ker vemo, čim več bo pomenila kot taka, tem bolj bo služila razvoju narodne kulture. A s to ugotovitvijo ni rečeno, da bi se smela in mogla univerza umetno izločiti iz sodobnega duhovnega življenja naroda. Vsaka umetna osamljenost od živega toka

življenja bi pomenila toliko kot odmiranje njenih življenjskih korenin. Narod mora v svojih najširših plasteh čutiti, da je univerza zanj pomembna ustanova, da je res njegova. Univerza potrebuje za svoje uspevanje ta ugled. Kakor vsaka univerza, služi tudi naša dvojni nalogi: znanstvenemu delu in raziskavanju ter izobrazbi akademskega inteligentnega naraščaja. Že ta dvostruka naloga jo sili, da vzdržuje živ stik z življenjem. Akademska izobrazba se ne sme zadovoljevati samo s strokovnim usposabljanjem za neko določeno nalogo, usposabljanje mora tudi sa samostojno gledanje in presojanje življenja, za spoznavanje in razumevanje položaja vsega naroda, njegovih gospodarskih, kulturnih in socialnih razmer in potreb, za pravo prosvetno delo med ljudstvom. Slovenska univerza svoje naloge ne bi vršila, če ne bi pomagala premostiti prepad med inteligenco in ljudstvom, če ne bi vzgajala razumnosti, sposobnega po svojih duhovnih in moralnih kvalitetah za vodstvo javnega življenja. Redka izjema je danes inteligent, ki ni tuje med svojim ljudstvom. Nihče ne more univerze odvezati od te njene odgovorne naloge. Noben akademik ne bi smel zapustiti univerze, ne da bi ga bila v neki meri uvedla v njegovo nalogo kot prosvetnega delavca med ljudstvom. Resnejši del akad. mladine danes živo čuti potrebo po boljši pripravi za ljudskoprosvetno delo, čuti pa tudi, da univerza tej nalogi danes ne ustreza in si skuša zato sama pomagati. Ali naj ostane v tem svojem prizadevanju brez pomoči? Ali naj gre njena pot mimo univerze in proč od nje?

Zgodovinski razvoj univerz priča, da so te uživale največji ugled takrat in pomenile največ za duhovni razvoj neke dobe, kadar je vse njih delo stalo v znamenju in službi neke velike ideje in združujoče naloge, da pa sta padala njih pomen in ugled, kadar so se suženjsko oklepale izročil in jih niso znale spraviti v sklad z novimi potrebami in spremenjenim položajem. Takrat so nastale poleg univerze nove ustanove, ki so prevzemale del njenih nalog. Slovenski univerzi je bila od vsega začetka dana posebna naloga, izhajajoča iz njenega položaja v majhnem, v svoji narodni in politični zavesti nedograjenem, pogoje svoje svobodne kulturne rasti šele spoznavajočem narodu. Nobene ustanove ni pri nas, ki bi bila v tej meri kot univerza poklicana, da postane osrčje vsega duhovnega življenja in središče vsega študija za spoznavanje lastnega naroda, njegove preteklosti, njegove kulture, njegove zemlje, njegovih posebnosti ter

njegovega gospodarskega in socialnega položaja. Od lastne univerze smo se nadejali, da postane hrbtenica, najkrepkejša moralna in duhovna opora naših stremljenj po zgraditvi naše narodne individualnosti in pogojev njenega svobodnega razvoja. Predstavljal si smo si univerzo kot kulturno žarišče, kjer bi se stekale vse niti ljudskoizobrazvalnega dela med širokimi plastmi naroda, kjer bi se vsi kulturni delavci izobrazevali za svojo nalogo in od koder bi dobivali neprestane pobude za svoje delovanje. Nobenemu narodu ne bi mogla pomeniti univerza toliko kot našemu in njen prvi predstavnik pač nikjer drugod ne bi mogel biti hkratu tako viden predstavnik duhovnega življenja svojega naroda.

Univerze v tem smislu danes še nimamo, a boriti se moramo za njo. Marsikatero stolico pogrešamo na njej, ki bi bila za sestaven studij življenjskovažnih vprašanj našega naroda potrebna in pomembna. Ni majhen aparat, ki ga danes predstavlja slovenska univerza s svojimi številnimi predavatelji, a marsikatera panoga znanosti ni zastopana, ki bi bila prav za Slovence važna. Kdo misli danes na naraščaj znanstvenikov za našo univerzo, kdo skrbi zanj? Kdo omogoča nadarjenim znanstvenikom, da se posvetijo specialnemu studiju? Hitro živimo danes. Mladino želja po novih spoznanjih na marsikaterih področjih. Zaman bi bil trud, usmeriti njen pogled v preteklost. Če univerza njenim stremljenjem ne bo prihajala nasproti, se bo pravo življenje preselilo iz predavalnic drugam. Za njeno duhovno rast in oblikovanje njenega značaja bodo pomenili le tisti njeni učitelji nekaj, ki sami čutijo vso problematiko slovenskega življenja, zlasti življenja širokih ljudskih slojev in ga spremljajo z odprtimi očmi in zavestjo socialne odgovornosti, le tisti se bo mladina oklepala, ki možgato, pogumno in brez omahovanja hodijo ravno pot, ki jo usmerja zvestoba do rodnega ljudstva. Brez moralne avtoritete, izvirajoče iz osebnosti same, ne bo nihče vodil mladine, brez poguma do javne izpovedi svojega prepričanja ne bo nihče pridobil njenega zaupanja. Slovenski profesorji imajo tu vse večjo odgovornost ko drugorodni. Od teh smemo le zahtevati, da objektivno vrše svojo znanstveno nalogo in se ne postavljajo v nasprotje z nalogami in značajem univerze kot slovenske kulturne ustanove. Od slovenskih profesorjev pa pričakujemo, da preko okvira svojega uradnega zvanja odločilno sousmerjajo slovensko kulturno in javno življenje in sooblikujejo bodočega slovenskega človeka. Biti Slovenec mora danes za vsakega zavednega intelektualca pomeniti moralne in duhovne obveznosti nasproti slovenskemu ljudstvu.

Janez Kocmur:

Nekaj spominov

(Nadaljevanje.)

V državnem zboru se je posrečilo Šusteršiču ob sodelovanju še nekaterih združiti vse Slovence in Hrvate v enoten klub, ki so mu pristopili tudi Rusini skupine patra Stojana, tako da je šela Slovanski krščanska narodna zveza, kakor se je imenoval klub, 35 poslancev. Lep uspeh. Po številni moči je bila zveza med 17 klubi, ne všteti 15 »divjakov«, na četrtem oziroma petem mestu. Jačji so bili le še Klub svobodnomiselnih ljudskih poslancev čeških s 60, Poljsko kolo z 59 in Klub poslancev nemške ljudske stranke s 43 člani. V Klubu nemške napredne stranke je bilo prav tako 35 poslancev. Zveza se ni uvrstila med vladne, a tudi ne med opozicionalne stranke. Prvo mesto na skrajni desnici središča sta zasedla Šusteršič in Krek. Od poslancev narodno-napredne stranke bodi omenjen le profesor Fran Šuklje, od Hrvatov pa Vekoslav Spinčić, dr. Ante Trumbić in dr. Matko Laginja, poznejši hrvaški ban. Z vstopom v državni zbor se je odprlo Šusteršiču najširše polje delavnosti.

Ob prihodu Jegliča v Ljubljano spomladi 1898 se mu je Šusteršič lahko predstavil kot večkratni

zmagovalec. Nista si bila tuja; poznala sta se že od prej. Jeglič je prinesel s seboj novega duha in krepke volje za delo, ki je oživel na vseh straneh. Položaj je bil za narodno-napredno stranko še vedno dosti ugoden, če bi ga bila izrabila. Napeti bi bilo seveda vse moči in marsikaj žrtvovati. Polje na deželi še ni bilo docela obdelano. Tu je po številu svojih somišljenikov sicer prednjačila katoliška napredna stranka, ali razumnost je bilo skoraj do kraja v naprednem taboru: odvetniki, notarji, zdravniki in sodniki, sodno, davčno, upravno, železniško in zasebno uradništvo; domala vse učiteljstvo, trgovci, premožnejši posestniki, občinski, trgovski in drugi nameščenci. Po mestih je množilo to število še uradništvo državnih osrednjih uradov, pošte in samoupravnih oblasti, profesorji srednjih šol in pripadniki raznih svobodnih poklicev. Primerjaje število teh s številom duhovništva in tistih maloštevilnih omikancev, ki so stali za njo, se kaže razmerje 4:1 v prid narodno-napredne stranke. Za naprednjake je bilo dalje ugodno, da se je udeleževal javnega življenja le majhen del duhovščine in da je ta po naravi svojega poklica bila precej omejena v svobodi gibanja. Svobode za javno delovanje je imelo uradništvo in učiteljstvo vsaj toliko kot danes, če že ne v politiki, pa na področju prosvetnega dela med ljudstvom. Od leta 1896. dalje je pripadnike na-

rodno-napredne stranke ščitila slovensko-nemška pogodba, ki po izjavah z odločilnih mest ni imela narodnostnega, ampak kulturno-obramben, torej napreden značaj. Našteti poklicev se sicer ne more šteti vseh med razumnosti, bilo je pa gotovo tudi med polizobraženci dosti sposobnih za delo. Da bi ne bilo navdušenja, se ne more reči; manjkala je le ideja in volja za delo.

Tisk je bil tedaj po današnjih pojmihi popolnoma svoboden. Morebitne zaplembe, po interpelacijah v državnem ali deželnem zboru imunizirane, so dobile še večjo mikavnost. Govori državnih in deželnih poslancev so bili sploh nedotakljivi. Edino časopisni kolek in prepoved svobodnega razpečavanja tiska sta nekoliko omejevala širjenje tiskane besede. Navzlic vsemu temu na napredni strani popolno mrtvilo. Izjemo sta delala edino Janez Krajec v Novem mestu s svojo »Narodno biblioteko« in Andrej Gabršček v Gorici s »Slovansko knjižnico«. A tudi ta poskusa sta bila nestranskarstva in se ne moreta šteti v dobro narodno-napredni stranki. Dokazujeta pa, da je bila potreba in — volja. Katoliška narodna stranka je pridobila k svoji »Katoliški bukvarni« še knjigar- no Henrika Ničmana, »Narodna tiskarna« je pa odprla svojo »Narodno knjigarno« dosti pozno in samo zato, da jej ne ugasne obrtno dovoljenje. »Matica Slovenska« kot znanstvena in nestranskarstva

Kulturno varuštvo

(Opombe k volitvi ljubljanskega rektorja.)

Volitev novega rektorja po odstopu prejšnjega je postala javno vprašanje po krivdi tistih, ki so notranji posel ljubljanskega vseučilišča začeli obravnavati javno. Ako je pisalo »Jutro« (26. jan.), da neče govoriti o tem, ali je bilo prav ali ne, da so prišle neke vesti v javnost, potem je treba povedati, naj bi bilo razmišljalo o tem takrat, ko je ime-noma navajalo glasovanje posameznih profesorjev (24. jan.). Samouprava vseučilišča mora biti resnična za vsak primer; drugače je samo navidezna, odvisna od naših simpatij ali antipatij.

Kaj se je zgodilo pri volitvi ljubljanskega rektorja?

V ožjo volitev sta prišla kandidat X (Slovenec) in kandidat Y (Srb) ter je bil s prav pičlo večino izvoljen prvi s tehnične fakultete, medtem ko je bil drugi s filozofske fakultete. Ako je trdilo »Jutro« (24. jan.) z gotovostjo, da je dobil kandidat Y večino pri seji filozofske fakultete, vprašam: Kaj pa, ako bi ne bil nihče dobil absolutne večine izmed navzočnih profesorjev filozofske fakultete, ko so se bili sešli v posvet zaradi določitve kandidatov, in bi bilo to vprašanje ostalo odprto, t. j. pridržano skupni seji vseh rednih profesorjev vseučilišča?

»Jutro« člankar (26. jan.) je s skrbjo vprašal, ali se kaj takšnega ne bi moglo pripetiti Slovence na zagrebški ali belgrajski univerzi, kar se je Srbu na ljubljanski. Odgovarjam: Ne samo moglo, ampak se je že tudi zgodilo, n. pr. na zagrebškem vseučilišču (za belgrajsko ne vem), ko profesor-Slovenec, znan slovstveni zgodovinar, ni bil ne vprašan za kandidaturu ne izvoljen niti za dekanu, čeprav bi bil po svoji službeni starosti »na vrsti«. In vendar ni nihče iz tega notranjega vprašanja vseučiliške uprave delal javne obravnave! »Jutro« člankar (26. jan.) je pravilno pisal, da bi se v tej državi ne smeli delati razločki in bi morali biti vsi enakopravni, t. j. da »vse dobrine služijo skupnemu blagru«. To načelo bi moralo veljati za vse enako, ako bi bile razmere na naših vseučiliščih normalne.

Ako je »Jutro« (26. jan.) dejalo, da je ljubljanska univerza slovenska tudi po jeziku, je to v veliki večini res, a ne izključno. Kar velja za Slovence na zagrebški ali belgrajski univerzi, to bi moralo obratno biti umevno za Hrvate in Srbe na ljubljanski ali pa svobodno načelo, ki se zdi še najbolj pravilno: vsak v svojem jeziku povsod, a terminologija v obeh jezikih. Vsaka druga rešitev ni prav, ker je enostranska.

Bolj kot jezikovno vprašanje potrebuje brez-pogojne izpremembe način državnega podpiranja naših vseučilišč. Ljubljansko je mlado in bi zato morala zanj biti državna dotacija sorazmerno večja kakor pri ostalih dveh, ki sta starejši. Slovenija ima okrog 8% vsega prebivalstva v državi, a plačuje vseh davkov letno nekako 13%; razmerje pri direktnih davkih na pr. je približno 250 enot (pri nas) proti 100 (drugod) letno za osebo. Pri davčnih zaostankih, ki so znašali 1930./31. leta 2.791.300 Din, je bila Slovenija udeležena samo s 40 milijoni dinarjev. V letu 1934./35. so znašali za vseučilišča stvarni izdatki (profesorske plače so posebej) v Belgradu 7.926.803, v Zagrebu 5.659.706 in v Ljubljani 1.250.264 Din. Izrednih kreditov je belgrajska univerza prejela samo od 1924./25. leta

dalje 70.940.000 Din, za kar si je sezidala tehnično fakulteto, vseučiliško knjižnico, medicinsko fakulteto, astronomski observatorij, poljedelsko fakulteto ter si napravila botanični vrt. V istem času je dobilo zagrebško vseučilišče 31.343.000 Din, a ljubljansko — 4.786.601 Din (glavno za izpopolnitev tehnične fakultete)...

S tem sem v glavnih obrisih označil razmere, o katerih sem dejal spredaj, da niso normalne. Ako to upoštevamo, moremo potem tudi razumeti, da vprašanje ljubljanskega rektorja ob danem položaju ni bilo osebno, ampak načelno.

Gospodarstveniki in prejšnja vlada

Sicer je bilo že znano, da so bile razmere med pridobitnimi krogi in prejšnjo vlado napete, kolikor so pač le mogle biti pri tistih razmerah. In če so sploh še jadrali z jutranjo ladjo, so delali to le, da rešijo z nje, kar se pač še rešiti da pred neogibnim potopom. Sedaj so se pa odmaknili zlasti slovenski trgovci od teh ljudi, da se bolj očitno niso mogli. Morda bo celo »Jutro« razumelo sicer poslovno vpludne, a zato nič manj razločne besede, ki jih je med drugimi govoril predsednik Zveze trg. združ. Josip Kavčič na sestanku 22. jan. t. l. v Ljubljani, kakor jih posnemamo po »Trgovskem listu«:

»Predvsem treba poudariti, da se je odnos gospodarstvenikov do vlade sedaj popolnoma izpremenil. Tako predsednik Savič ni mogel doseči, da bi ga bil sprejel preds. vlade g. Uzunović, niti da bi ga bil sprejel fin. minister dr. Djordjevič. Celozastopniki zbornice niso mogli doseči, da bi bili sprejeti od dr. Djordjeviča, temveč jih je sprejel le njegov pomočnik Stanoje Nedeljković. Sedaj pa so bili sprejeti tako od predsednika vlade Jevtića, kakor od fin. ministra dr. Stojadinovića, ko tudi od vseh drugih ministrov, pri katerih so zaprosili za sprejem. Ta novi naš odnos do vlade je bil poudarjen tudi v kominikeju predstavništva, vendar pa treba pripomniti, da nismo brezpogojno za vlado, temveč le, kolikor bo njena politika odgovarjala našim težnjam.«

Predsednik Kavčič seveda marsičesa ni povedal, kar je sicer večini naših pridobitnih ljudi znano, kar pa vendar ne škoduje, če kličemo vedno in vedno znova v spomin. Tudi »Jutro« samo se zaveda, zato je napisalo za preteklo nedeljo »Malo besed o davčni politiki«. Naslovilo je te besede v polemično obliko zoper »Slovenca«, v resnici pa misli le na naše gospodarstvenike, češ glejte, kako sem vedno mislilo na vas.

V vseh tistih »Ne — malo besedah« pripoveduje »Jutro« na dolgo in široko, kaj je vse napisalo zoper »trdote v naši finančni politiki«, za »znižanje davčnih bremen«, za »strogo zakonitost v davčni praksi« in podobno. Pripravljeni smo iti »Jutru« vsaj deloma za pričo: Res je tu pa tam pisalo o teh stvareh, čeprav dovolj medlo in neodločno, in tiste odločnosti, ki je zašla zdajci v njegove predele, nismo doslej prav nič opazili. Še to lahko povemo, da smo tu pa tam iz njega in njegove popoldnevne izdaje navedli kako besedo, pa seveda

Kdor hoče resnično enakopravnost, ne zagovarja nikjer niti videza kakšne podrejenosti, ker računa obenem z dušeslovnimi pogoji medsebojnega človeškega življenja. Označevanje »jugoslovenstva« pri nas Slovenceh namesto pravičnega »jugoslovanstva« ima čisto določen politični pomen, ki ne slo-ni

ki se kaže pri vsaki priliki. Ustvarimo takšno medsebojnost, da se uveljavi povsod načelo: Ti gospod — jaz gospod, potem se naši javnosti ne bo treba baviti z rektorskimi volitvami ne v Ljubljani ne v Zagrebu ne v Belgradu. Pogoj tej medsebojnosti je resnična ljudskost ali demokratičnost v omiki, gospodarstvu in politiki. Kdor dela nasprotno, seje veter; zato lahko žanje vihar. A-a.

obenem zahtevali, kadar smo mogli, da slede be-sedam tudi dejanja.

»Jutro« dobro ve, da teh dejanj v resnici ni bilo. Ono je pisalo tako, njegovi zapovedniki pa so delali in glasovali drugače. In »Jutro« je, ko je bila stvar opravljena in pod streho, vedno branilo tiste svoje ljudi in njihovo delo, saj drugače ni moglo, kakor ve vsak, ki pozna njegovo odvisno neodvisnost. Če pa zdaj »Jutro« pripoveduje, da so bili po njegovi in njegovih ljudi zaslugi »omiljene« nekatere trdote, se mora nasmehljati vsak, zlasti pa še poslovni človek, ki ve, da mora, kdor kaj hoče zahtevati raje malo več, že da lahko potem popušča, in da se ravna po tem tudi vsaka vlada. Naravnost veselo pa je, če se šopiri »Jutro«, da je uspeh njegovega »trajnega prizadevanja«, če se danes na merodajnih mestih razmišlja o tem, da se končno odpravi znani § 7. lanske davčne novele. Res jutranje imenitno! Prejšnja vlada njegovih ljudi ni razmišljala, če je ta paragraf pameten ali ne, kljub »Jutrovim« razlogom in dokazom, sedanja ga pa kar na mah posluša, samo njega posluša!

In tako se nam zdi, če nima »Jutro« za volilce boljših dokazil, s takimi ne bo niti enega pridobil.

Nova pravila skupin Bojevnikov

Iz vrst slovenskih bojevnikov smo prejeli tale zanimiv in značilen dopis. Vreden je, da ga prav natančno prebere vsakdo, ki se zanima za razvoj našega političnega in kulturnega življenja. Zlasti slovenski Bojevniki naj se zamislijo ob njem in naj čujejo. Kajti sicer se jim lahko zgodi, da se znajdejo čez noč v neki fašistični organizaciji, v kateri bodo odločali slovenskemu bojevnikiškemu gibanju tuji ljudje in ga navsezadnje tudi izdali tujim ljudem. Vrhunec predrznosti pa je domneva, naj bi smelo nekaj ljudi odločati o tem, če sme obstajati taka bojevnikiška skupina, ki je delala še v času, ko so se nekateri člani izvršnega odbora navduševali še za vse mogoče druge »pokrete«, in če sme imeti med svojim članstvom može, ki so bili ob zibelki gibanja, ki pa morda prav zaradi tega delu te nove gospode ne bi bila všeč.

Uredništvo.

ustanova ne šteje. Enako bi ne smelo šteti »Slovensko dramatično društvo«, da ni bilo vseskozi v naprednih rokah in kljub izdatnim podporam deželnega odbora in mestne občine ljubljanske v neprestani zadregi.

Dokaz, da so se pripadniki naštetih poklicev lahko bolj ali manj neovirano udeleževali javnega življenja, so številne uradniške in učiteljske kandidature v vse javne zastope na obeh straneh, pa tudi delovanje mnogih uradnikov v Družbi sv. Cirila in Metoda ter pri Sokolu, kateri društvi sta bili Nemcem največji trn v peti. Toda na narodno-napredni strani za ljudske potrebe in za organizirano delo med ljudstvom ni bilo volje. Vrhovi stranke, izključno dobro stoječi ljudje in ljudje na dobrih položajih, niso čutili za ljudstvom. Pa še ti vrhovi so bili zgolj samozvanci, od nikogar izvoljeni. Zaupniški zbori stranke so predstavljali le skupke dobrih znancev in prijateljev, ki so si razdelili vloge, kakor jih razdeli režiser v gledališču. Nobene ideje; vse brez jasnega cilja; povsod le lastni — jaz.

Za take trditve so potrebni dokazi — dokazi, ki se jim ne more očitati krivega pričevanja. Naj govori namesto mene sam izvrševalni odbor narodno-napredne stranke. — Natančno deset let po omenjenih volitvah v državni zbor, in sicer dne 17. oktobra 1907., je izšla prva številka tednika »Slovenije« s podnaslovom »Glasilo narodno-napredne stranke.« V uvodniku prve številke je rečeno: »Obletnico slavimo ob zibelki lastnega glasila! Obletnico, odkar je narodno-napredna stranka vrgla pred duri mrlja. Namreč tisti prepereli produkt polovičarstva in slogaške solzavosti izza leta 1894., ki se je do lani osorej po krivici imenoval program slovenskih naprednjakov. Na shodu za-

upnih mož dne oktobra meseca 1906 smo postavili na njegovo mesto jasno, odkrito in pogumno besedo, zasadili smo na njegov grob prapor demokracije in duševne svobode. Z novim programom je otrsela narodno-napredna stranka od sebe zadnjo cunjo anahronističnega socialnega cunftarstva, obenem pa je prva in neustrašeno izpovedala neutajljivo resnico, da je tudi slovenski narod kot tak, kakor je to usoda vseh krščanskih kulturnih narodov, razcepljen v dvoje svetovnih naziranj, nič bolj združljivih kot ogenj in voda: v eno, ki išče spas naroda in človeštva sploh v nepogojni in brez-kritični subordinaciji človeškega duha pod avtoriteto in dozdevno nezmotljivost cerkve, in v drugo, ki zahteva prosto cesto prosti evoluciji človeške duše.«

Jasna beseda; toda tudi — neodkrita na prvi pogled zelo učena in celo svobodnomiselna. Pa ni ne eno ne drugo. Edino odkrita je samoočitožba, da je narodno-napredna stranka od svojega početka sem bila nesvobodnomiselna, nedemokratična, polovičarska, pokrita s cunjami anahronističnega socialnega cunftarstva. To, kar izpoveduje za svoj svetovni nazor, sploh ni noben svetovni nazor, ampak plehka kranjska cunfarska brozga. V isti sapi, ko se odreka polovičarstvu, pada v novo fikfakovstvo in takole opredeljuje svoj svetovni nazor: »Na to zadnje naziranje je prisegla ob lanskem reviziji svojega programa tudi naša narodno-napredna stranka in veselo znamenje za kulturno raven našega naroda je bila ta zaprisega. Hkrati pa tudi dokaz moškega poguma! Zakaj z ognjem in mečem nas preganjajo fanatizirani helotje nasprotnega svetovnega naziranja, češ, da hočemo ugrabiti narodu slovenskemu njegovo najdražjo svetinjo, vero njegovih očetov. To ni resnica. Vere ne, ker

z vernostjo in religioznostjo nima ničesar opraviti načelo svobodnomiselnosti, pač pa želimo tudi naš narod osvoboditi nekulturnega duševnega jero-bstva.« Emfatični patos dokazuje, da ta veroizpoved ni bila napisana zjutraj, ko so misli povsem čiste. Z mečem in ognjem da so uničevali klerikalci liberalce. Strašno! Veličasten je moral biti pogled na tiste dobro rejene pesti, polagajoče krvavo prisego, ne mirovati prej, dokler ne bo sleherni Slovenec osvobojen nekulturnega duševnega robstva. Kaj pa, če so zaupni možje med prisego držali figo v žepu?

Trdil sem, da so uspehi naprednjakov bili po večini klasje, pobrano po žetvi, ki so jo opravili in pospravili drugi. V istem članku se namreč bere: »Naša kultura pa je še mlada. In prav zaradi tega je vsaj v enem pogledu nespametno očit-tanje, da prihajamo prekasni, da so nas že nasprotniki prehiteli na poti — v narod. S čim pa? S tem morda, da vsiljujejo narodu svoj tisk in da snujejo vsepovsod svoja bralna in izobraževalna društva? Ta voda bo tekla nekoč na naš mlin!« V svojem emfatičnem navdušenju oni niti niso hoteli čakati, da Sava sama od sebe obrne svoj tek in začne teči nazaj na njihov mlin, nego so napo-vedali: »Tako visokega plota ne morejo postaviti med nas in pa »njihov« narod, da bi mi ne mogli metati preko njega tudi naše tiskane besede.« Ostalo je seveda le pri grožnji; še »Glasilo narodno-napredne stranke« je kmalu leglo v grob, da ga ni trebalo metati preko plota.

Razpravljajoč o narodnem gospodarstvu, se priznava v članku odkrito: »Nedglavni smo bili, ker nedemokratični in malodane smo prespali rene-sanso narodnega gospodarstva, porod zadružne ideje. Ta greh nas bo še dolgo bolet, — tega si

»Boj« že zopet spreminja svoja pravila. Svojim podružnicam, ki so se imenovali »Krajevne organizacije Boj-a«, je sedaj predpisal pravila, po katerih naj bi se podružnice imenovali »skupine bojnikov«. Ta pravila pa nimajo niti sence enakosti s pravili starih skupin Bojnikov, ki zastopajo načela svobode, miru in pravičnosti. Kdor prečita nova pravila, vidi lahko takoj, da so prikrojena popolnoma po fašističnem načinu. Skupine po teh pravilih nimajo nobene samostojnosti več, ampak osrednji izvršni odbor po mili volji lahko razpolaga z njimi, kakor se mu zdi. Cela vrsta določil je v pravilih, ki bi jejo v obraz vsakega količnejši demokratično usmerjenega človeka. Poglejmo samo nekatere določbe: Po čl. 6. lahko *Osrednji odbor vsakega člana katerekoli skupine izključi. Proti izključitvi, ki jo izreče osrednji odbor, pa sploh ni pritožbe.* Člen 11. pravi, da se sme o razpustu in izpremembi pravil razpravljati le po predhodnem govorjenju osrednjega izvršnega

odbora »Boj-a«. Sprejeti sklepi so veljavni le, kadar jih odobri osrednji izvršni odbor »Boj-a«. Predsednika skupine potrjuje osrednji izvršni odbor »Boj-a«. Po čl. 13. lahko osrednji izvršni odbor »Boj-a« skupino razpusti. Ves čl. 14. je tako reakcionaren, da ne spada niti pred l. 1848. Vseh določb tega člena zaradi pomanjkanja prostora ne bomo objavili, omenjamo samo to, da osrednji izvršni odbor lahko vedno odstavi odbor vsake skupine in postavi komisarija. Da je predpisan v pravilih tudi kraj za vse člene, to je po miselnosti predstavnikov »Boj-a« nujno potrebno in razumljivo, ker brez kroja vendar ni mogoče nobeno kulturno, dobrodelno, npravstveno in politično delovanje. Taka miselnost preveva sedanji izvršni odbor »Boj-a«, zato ni čuda, da vsi pametni ljudje, zlasti pa Bojovníki, ki so uniformi že do grla siti, taka pravila odločno odklanjajo. Bojovníki so od vsega početka nadstrankarski in nepolitični ter hočejo taki tudi ostati.

Bojovník.

Kadar je „Borba“ načelna...

Najbolj kratkočasna je »Borba«, glasilo jugoslovenskih narodnih socialistov v Mariboru, kadar piše »načelne« sestavke. Beseda taka sem, beseda drugačna tja, vmes pa nacionalni motvov, pa imamo pred sabo program neke prav posebne načelnosti. Zaradi pomanjkanja primerne besede v Pleteršniku predlagamo zanjo oznako »Borbasta načelnost«.

Takšnale je na primer v zadnji številki.

Pred vsem brani »Borba« svojo izvirnost:

»Kadarkoli se je zbrala v Jugoslaviji bolj ali manj radikalna skupina, so vedno prišli nasprotniki na dan s podtikanjem, da se hoče kopirati italijanski fašizem, ali pa nemški nacionalni socializem. Tem nasprotnikom roji po glavi samo Mussolini in Hitler.«

Človek bi torej mislil, »Borba« je zoper fašizem in nemški narodni socializem. Kako vendar to, da se kar naravnost ogreva za njune metode? Oglejmo pa si malo te nasprotnike, pa bomo videli, da bi za te gospode bile res potrebne metode enega ali drugega.

»Borba« je seveda za te metode zgolj, kar se tiče nasprotnikov, no, pa saj jih še Mussolini ne uporablja zoper svoje prijatelje.

Vsekako, ker se že »Borba« odmika od podtikanih vzornikov, mora sedaj vsak pričakovati napoved pravega ideala:

»Dasi je prav dobro znano, da je bil narodni socializem porojen na Češkem, kjer je zavzel velik razmah in da je bila tudi pri nas ustanovljena kmalu po preobratu narodno-socialistična stranka, ko še svet ni poznal niti Mussolinija niti Hitlerja, se vendar hoče podtakniti tudi Jugoslovanski akciji, ki ima socialno-nacionalni (ali če kdo hoče socialno-nacionalni) program, fašizem ali pa nemški narodni socializem.«

Tu pa moramo vendarle »Borbo« prijeti za borbasto besedo. Kaj ko bi nekoliko pobrskala v svojih lastnih predalih. Pa bi lahko brala črno na belem, da je na primer politična demokracija stvar, za katero se ne le ni nikoli ogrevala, ampak jo je celo napadala in obsojala — prav kakor na primer nemški narodni socialisti. In če bi ne poznala »Borba« od čeških narodnih socialistov kaj drugega, nego ime, bi morala vedeti, kako so vprav

ti med najodločnejšimi bojovníki za demokracijo in proti vsakršni diktaturi. Tudi v našem listu smo navedli lansko leto besede češko-slovaškega ministra Fischerja, narodnega socialista, ki se je izrekel brezpogojno za demokracijo in obsodil vsako protidemokratsko slepomišljenje kot nevredno češkega in evropskega človeka.

Samo borbast človek more metati Jugoslovensko akcijo in češke narodne socialiste v en koš.

Kajti še to naj ugotovimo, da se »Borba« na isto in hkrati na vso sapo isti z Jugoslovensko akcijo. O tej Jugoslovenski akciji pa smo že nekajkrat povedali, da je to naslednica Orjune, tiste Orjune, ki je vcepljala ljudem jugoslovensko prepričanje s stiskanjem prstov in podobnimi fašističnimi »metodami«, ki se zde tudi »Borbi« po lastnih besedah prav potrebne za ljudi drugih narodov.

Komaj je skoraj vredno omenjati, da se »Borba« kajpada ogreva za stanovstvo, to zadnje sredstvo, ki se misli z njim vzdržati fašizem različnih barv, potem ko je njegova modrost odpovedala spricho stiske, v katero je spravil svoje lastne narode. Ko namreč pripoveduje, da je bolgarska diktatorska vladavina odredila organiziranje delavcev v državnih delavskih sindikatih — spet najčistejši fašistični vzorec! — je »Borba« vsa navdušena:

»Iz tega sledi, da se Bolgarija pripravlja postopoma na uvedbo stanovskega državnega sistema. Ker je to tudi načrt Jugoslovenske akcije, naj se čitatelji seznaniijo z našo zamisljijo o ureditvi delavskega vprašanja pri nas.«

Kaj ko bi vprašala »Borba« češke narodne socialiste, na primer Beneša in Fischerja, kaj misli o stanovstvu in o demokraciji?

No, pa saj vemo, »Borbi« se to ne bo zdelo potrebno. Raje bo »uvaževala razmere« in ostala neomajno zvesta vsem omajanim načelom. Saj sicer bi ne bila več »Borba«, glasilo socialno-nacionalnega pokreta Jugoslovenske akcije.

Širite in naročajte naš tednik!

Franc Černigoj, da sprejme Jelene kandidature le v zanesljivi meščanski kuriji, dasi je prepričan, da bi zmagal tudi v splošni. O učitelju Engelbertu Ganglu je dejal: »Gangl se ima za socialno-demokratskega poslanca, ker je zmagal s pomočjo socialno-demokratske stranke. V sruču je skozi in skozi socialen demokrat, pri tem je pa še vedno dober naprednjak. Na Ganglovo pozicijo se je treba ozirati pri določitvi Jelenčeve kandidature, zato naj bo Jelene deželnozborski kandidat v meščanski kuriji.« Učitelj Janko Likar pa je zagrozil: »Če hočete res imeti Jelence za poslanca, ga kandidirajte! Učiteljsko je zaslužilo, da dobi v Ljubljani poslanca. Če bi bil Jelenc kandidat v peti kuriji, izgubimo Gangla, ki bo odložil mandat zaradi tega. Socialna demokracija v Idriji pri prihodnjih volitvah lahko zopet voli klerikalca. Naj kandidira Jelenc v meščanski kuriji.« Zaman vse pretuje — shod je sklenil kandidirati v meščanski kuriji veletržca Ivana Kneza in dr. Ivana Oražna, zdravnika in pivovarnarja. Jelenc je potisnil pa v peto kurijo. Sklep je izzval med učiteljsvom viharo ogorčenja, ki so mu dali duška v »Učiteljskem tovarišu« in na protestnem shodu v Mestnem domu. Bil je pogled za bogove: vsa javnost se je zabavala nad tem dirindajem. Revolta je spravila še dr. Tavčarja iz ravnotežja; vstal je, dvignil svoj znameniti kvader in oškornjal v »Slov. Narod« vse učitelje tako, kakor dotlej še nihče. Nagal jih je nesvobodnomiselno in nedemokratsko s klečeplazci, kruhoborci in še več. Tako so dobili svoječasni Krekov »Pons asinorum« v »Slovencu« in Cankarjevi »Hlapci« svojega pendanta. Zaslužno sicer, a poznejši dogodki izpričujejo, da brez uspeha.

(Nadaljevanje prih.)

OPAZOVALEC

„Miselnost našega uradnika in Lajovic“

Pod tem naslovom smo v Sloveniji prinesli v številki 2. leto IV. članek, čigar stilizacija je bila takšna, da so mnogi čitatelji mislili, da hočemo osebno g. Antonu Lajovicu očitati, da on ni med vojno hotel kot uradnik slovensko znati in da je njegova soproga bila tista, ki je nemškemu predstojniku nosila jajca, maslo in druge koristne stvari; dalje, da g. Lajovic iz gotovih nagibov noče pisati o nekih stvareh.

Obžalujemo, da se je vsled take stilizacije članek mogel vzbuditi v čitateljih tak napačen vtis.

Izjavljamo, da nismo imeli niti namena niti povoda očitati g. Lajovicu ali njegovi soprogi karkoli, kar bi moglo zadeti njega ali njegovo soprogo v osebni ali narodni časti, posebno ker nam je kulturno in narodno pozitivno delovanje g. Lajovica Antona dovolj znano.

Lastništvo in uredništvo »Slovenije«.

Nedoslednost

Zadnji »Pohod« je presenetil javnost z razmeroma odločno in tudi s precej krepkimi besedami povedano opozicijo zoper g. Pucelja. Razlogi, ki jih je našel za svoje stališče, so sicer v logični zvezi z narodnostno logiko njegovega kroga. Toda ker vemo, da je »Pohod« glasilo »Narodne Odbrane«, g. dr. Cepuder pa njen predsednik, smo šli precej po seznanitvi, kakšno stališče zavzema »Pohod« zoper listo »Marušič - Kramer - Pucelj«, pogledat, kaj je pisalo »Jutro« z dne 5. januarja o pogajanjih za sestavo kandidatne liste.

Našli smo, da je g. Zdravec predlagal gornjo listo (razlika pri namestnikih ne šteje, ker odlagajo pri nas ljudski zastopniki mandate s smrtjo, kakor pripoveduje prav »Pohod« sam) s poudarkom, da predstavlja vprav listo »Marušič - Kramer - Pucelj« najboljši izraz skupne in enotne nacionalne fronte itd. itd. Našli smo pa tudi, da je glasoval za to listo tudi g. dr. Cepuder. Zdaj seveda ne vemo, na koga leti ali more leteti tista o »počepanju hipnotiziranih kokoši«. Vsekakor bo pa treba priznati »Pohodu« avtorsko pravico pri tej točni določitvi političnega slovesa mnogih odločilnih lokalnih politikov.

Ne strinjamo se pa z nazorom, da bi radi izvolitve g. Pucelja v senatno zatišje utrpelo slovensko ljudstvo sramoto, ker bi namesto g. Pucelja zasedel poslansko mesto g. dr. Hans Arko. Saj vendar ni postavilo leta 1931 delovno slovensko ljudstvo niti g. Pucelja, niti g. dr. Arka za kandidata oziroma namestnika. Na ti mesti so postavili oba gospoda takojimenostrankarsko nacionalni ljudje, med katerimi je pač baje g. Pucelj moral nekatere — tako piše »Pohod« — potolažiti s svojo smrtjo, da jim prepodi pomisleke glede g. dr. Arka. In če bo prišel g. dr. Arko do poslanskega sedeža za par mesecev, se bo vendar izvršil dogovor teh nacionalnih ljudi. Kakor se gotovo še vsakdo spominja, so iznašli takrat nacionalni ljudje celo volivni bon-ton, da zoper g. ministre (takratne seveda) ni dopustna protikandidatura niti na listi istega nosilec državne liste. Zato v Kočevju takrat iz »nacionalnega bontona« ni bila dopustna ali mogoča niti protikandidatura zoper namestnika.

Če hoče biti »Pohod« dosleden, ni dovolj, ako privoščijo samo g. Pucelju poraz, temveč bi si moral zastaviti še bogatejšo željo.

Spectrum.

Nepogrešljivi ljudje

Kranjska industrijska družba drži v službi nekaj 87 nastavlencev, ki niso državljani Jugoslavije. Med temi je kakih trideset takojimenostrankarskih »nepogrešljivih strokovnjakov«.

Ker ne mislimo dati povoda za izvajanje posledic naproti tistim, ki so zaposleni kot delavci radi ljubega kruha, velja, da si ogledamo »strokovno nepogrešljivost« ali »nepogrešljivo strokovnost« tiste tridesetorice.

Strokovno znanje se po navadi sodi po predizobrazbi in po značaju posla dotičnika. No, med temi nepogrešljivimi so tuji sledeči (za katere čisto gotovo nimamo lastnih ljudi): generalni ravnatelj, tehnični ravnatelj, obratni ravnatelj (česar seveda ne smete razumeti kot »naroberavnatelj«, temveč kot ravnatelj obratov), obratovodje, glavni knjigovodja, računovodje obratov (to so postranski knjigovodje za razloček od glavnega), upravitelj materiala, blagajnik, korespondenti, prevzemnik starega železa (izrazito in naravnost starinsko strokovno mesto!), delovodje (so še manj, nego obratovodje), vodja tehnic (kajti tudi to je treba voditi), spediter, mizarski, zidarski, adjutantski, topilniški mojstri, zvijačni, elektročni, valjarniški in hladno-valjarniški mojstri itd. itd.

Pestrost teh »strokovnih«, tujeem pridržanih mest je seveda v čudnem soglasju s šolsko izobrazbo navedenih nastavlencev; skoraj vsi imajo tako »strokovno« izobrazbo za seboj, kakršne naše šole menda res ne morejo dati: ti nastavljenci so namreč — z eno samo, res strokovno izjemo — obiskovali zaradi pridobitve usposobljenosti za svoja mesta: gimnazijo, realko, meščansko šolo,

ljudsko šolo, obrtno-nadaljevalno šolo, trgovsko šolo. Pri tem sega n. pr. pri mnogih ljudska šola prav gori do delovodskega mesta, gimnazija pa prav na vrh. Za točnost podatkov poročujem!

Naši akademiki, posebno tehniki, naši meščansko-šolarji, naši ljudski šolarji, naši dijaki tehnične srednje šole se potem takem že lahko vnaprej veselijo na spričevalo o dokončanem šolanju! Sedeli bodo doma.

Dr. Ivo Štampihar.

Kroj, Bojevniki in resnost

»Wille und Macht«, (»Volja in moč«), list »Hitlerjeve mladine«, že tudi ni več zadovoljen z obnašanjem vodnikov. Kakor je že običajno pri majhnih ljudeh, da se namreč zatekajo k vnanjostim, kakor uniformi, znakom in podobnim oblikovnim stvarjem, da s tem pokrivajo vse svoje tako je tudi naraven nasledek, da prevrednotijo taki ljudje vnanjost v bistvo in načelo. Odtod do zlorabe pa ni niti pol koraka. In davno so že opazili drugi, kar ugotavlja sedaj navedeni list:

»Opazili smo, da se čutijo pri nastopih in očitovanjih najnedolžnejši podvodniki srečne šele tedaj, če morejo nastopati z jahalnim ali pasjim bičem v roki.«

Kakor znano, je »duh uniforme« prešnil tudi pri nas nekaj preprostih duhov, ki menda pričakujejo, da se bo slovensko ljudstvo zagledalo v pisanih kroj z imenitnim jermenom čez desno ramo in da pri tem ne bo utegnili razmišljati, če in koliko

Baje se zadnje čase tudi nekateri člani »Boja« kar ne morejo odtrgati od misli, vsiliti slovenskim Bojevnikom »kroj«. Že ko je prvič vzniknila ta genialna misel, smo opozorili, da bodo slovenski Bojevniki veseli, če bodo lahko dostojno oblačili sebe in svoje, za uniformske otročarije pa nima velika večina ne veselja ne denarja. Videl pa je, da se je ta misel na kraj tako zagrizla v možgane nekaterih ljudi od »Boja«, da je kar ne morejo pustiti. Stvarnega razloga za svojo »krojno« misel pač ne morejo imeti. Ali morda res mislijo, tudi če bi si slovenski Bojevniki sploh hoteli omisliti kak kroj, da bodo že zgolj zato bolj pokorno poslušali vsaktero modrost kakoga časti- in oblasteljnega samozvanega »voditelja«? Ali pa morda mislijo, da bo kroj ubil v njih voljo za samostojno razmišljanje in odločanje?

n-g.

Osebnost in ideologija Aleksandra Stambolijskega

(Nadaljevanje.)

Zaradi nepričakovanih volivnih uspehov, katerih je bila deležna »zemljeradniška« stranka, je bilo Stambolijskemu omogočeno, da sestavi homogeno zemljeradniško vlado. V času svoje triletno vlade je Stambolijski izvedel svoj veličastni program,* kateri je začudil ves kulturni svet in to kljub vsem grožnjam, izdajstvom in oviram in kljub umoru njegovega sodelavca, notranjega ministra Aleksandra Dimitrova. Z njegovimi reformami so bili nezadovoljni samo tisti, katerih osebne koristi so bile ogrožene od čvrste narodno reformarske roke Al. Stambolijskega. Ti posamezniki in njihove pri volitvah poražene stranke, katerim je bolgarski narod pokazal hrbet, so iskali druga pota, da vržejo največjega sina svojega naroda z oblasti. Prevrati, ki so ga izvršili ti izdajalci bolgarskega naroda dne 9. junija 1923. leta in tragična smrt velikega Stambolijskega sta zapustila za seboj svoje spomine. Nočemo se spuščati v podrobnosti dela Stambolijskega, pač pa hočemo navesti samo to, kar je napisal Camille Emare, ob priliki nasilne smrti Stambolijskega, v francoskem dnevniku »Liberté« dne 19. VI. 1923. leta:

»Stambolijski je mrtev. Njegovo močno telo se je zrušilo vse krvavo in brezmočno na zemljo, katera ga je hranila in katero je on tako ljubil. Ta okretni in nemirni človek, ki ni mogel najti miru in pokoja brez dela, leži sedaj za vedno izmirjen in nepremičen. Ali, če je duša zapustila telo smrtnika Stambolijskega, začelo je drugo slavnije življenje spomina Stambolijskega, to je svetlo življenje žive legende. Preko vseh bolgarskih polj, pod vsemi krovi najsiromašnejših koč in pod svodi skromnih vaških cerkvic se poraja legenda o njegovih osebnosti. Za milijone in milijone ljudi, skromne poljedelce, ki se samo z mislijo sproščajo od bremen vsakdanjega težkega dela, je postal Stambolijski narodni junak, z drzno dušo in z

* Pod Stambolijskega triletno vlado je bilo zgrajenih 500 novih mostov, 3000 km novih cest, 1500 km železnice, stotine javnih stavb, 400 novih osnovnih šol, 400 nižjih gimnazij, 10 gimnazij, agrarna akademija, mnogo nižjih in srednjih obrtnih šol, 2000 ljudskih čitalnic. Dalje je bilo ustanovljenih 3000 proizvajalnih, kreditnih in nabavnih poljedelskih združenj. Z agrarno reformo se je vsa zemlja vlepsestnikov razdelila maloposestnikom in ubožnim kmetom. Z zakonom o prisilnem delu je država prihranila 1.500.000.000 levov državnega denarja. Ta zakon je zainteresiral sociologe vsega sveta.

Res te in podobne od protidemokratskih, torej protiljudskih organizacij pobrane igrače in neresnosti morajo začeti presedati vsakemu resnemu Bojevniku, vsakemu človeku sploh. Velikanska večina slovenskih Bojevnikov pa noče imeti niti s kakršnimkoli krojem niti s kakršnimkolim krojenoscem nobenih zvez in nobenega opravlja. In prav bo, če Bojevniki takoj na prvih svojih zborih to povedo, prav tako jasno, kakor odločno.

MALI ZAPISKI

Prepovedan list.

Državno pravdnništvo v Zagrebu je prepovedalo širiti št. 3 tednika »Istra«, z dne 18. I. 1934, ki izhaja v Zagrebu.

Slovensko vseučilišče in jugoslovensko »Jutro«.

Kakor smo že poročali, je naredilo »Jutro« celo »zadevo«, ker je bil izvoljen za rektorja na slovenskem vseučilišču dr. Samec namesto »neslovenskega jugoslovenc« dr. Hadžija. »Slovenec« je napisal o tej stvari »Besedo o kompleksih«, iz katere posnemamo tale zanimivi odstavci:

»Mi se v to zadevo, ki je izključno stvar našega vseučilišča in njegovega avtonomnega statuta, nismo nič vmešavali, ker javnost nima ničesar govoriti in soditi ter se vtikati v svobodno področje vseučilišča. Mi nismo vprašali, zakaj si je naše vseučilišče izbralo za rektorja profesorja Samca, kakor ne bi bili interpelirali profsorskega zbora, ako bi bil izvolil njegovega protikandidata ali kakoga drugega. Mi te pravice nimamo in je sploh nihče nima, kdor ne pripada našemu vseučiliškemu profsorskemu zboru in zato tudi ni niti nikoli vprašali na primer zagrebskega vseučilišča, zakaj nikoli ni bil tam izvoljen za rektorja profesor Zarnik, ki ima gotovo kot sloveč biolog mednarodnega imena za tako čast vso potrebno kvalifikacijo, kakor jo imajo njegovi hrvaški kolegi. Te pravice si dosedaj ni lastil noben jugoslovanski list, ker pač vsak spoštuje avtonomijo naših najvišjih znanstvenih zavodov, v katero ne sme nihče posegati in si nihče lastiti pravice kakšnega političnega in strankarskega vplivanja nanjo.«

»Jutro« in Dravska banovina.

»Jutro« je zadnje čase, ko so zgubili njegovi generali vsako veljavo, postalo popolnoma zme-

močnimi mišicami in ki je postal samo začasni gospodar položaja in zabil moč ter uvedel kmečko ljudsko oblast. Stambolijski pa bo postal že jutri simbol upornosti kmetovstva in kmečkega delavstva proti meščanski aristokraciji, ki ga drži že veke dolgo v podrejenosti. Tisti, ki so vrgli Stambolijskega, skušajo danes skaliti njegov spomin. To je logika ljudskega dela. Težko državniku, kateremu pišejo zgodovino njegovi zmagovalski nasprotniki, ali kljub vsemu temu more Stambolijski mirno spati svoj večni sen, kajti legenda o tebi bo iznikla kot lepa žetev, katero je tvoja kmečka duša gledala s toliko ljubeznijo po nepreglednih poljih tvoje domovine. Počivaj v miru v svoji bolgarski zemlji, ki je poškrabljena s tvojo krvjo in zaradi česar je ta zemlja vsem tvojim prijateljem, vsem tvojim bratom - sodelavcem še mnogo dragocenejša. Oni morda niso prav dobro razumeli, kako bi te bilo treba braniti, ali kmečka duša je polna skrivnosti. Počivaj mirno. Čez nekaj let bo tvoji večrajšnji nasprotniki legli eden za drugim v grob. Njihova imena bodo pozabljena, med tem ko bo tvoja legenda živela prav dotlej, dokler bo živel bolgarski kmet, ki vodi svoj par volov pod brezkrainim horizontom, kjer greje rdeče solnce in kjer se majoje žitni klasi od tihega večernega vetriča.

II.

Ako natančneje proučimo osebnost Al. Stambolijskega, tedaj šele se nam pokaže njegov značaj v pravi luči. Njegovo življenje je bilo ena sama borba. On poziva v to borbo z zapovedujočim glasom vse ostale, da žive z njim vred v borbi. Borba je za njega življenje, prav tako kakor je življenje borba. Vsi boreci so dolžni, da gredo složno in zmogovalno po potu borbe. Razen borbe, ne obstoji za njega ničesar drugega in tudi ni potrebno, da obstaja. »V borbi je naša čast, naša rešitev, v borbi je smisel našega življenja,« piše Stambolijski. Vse svoje življenje se je Stambolijski boril. Za koga? On se je boril za pravice kmečkega stanu in za izvedbo svojega »zemljeradniškega« programa.

Borbeni duh Al. Stambolijskega osvaja množice. Tak borbeni duh je lasten samo velikim narodnim voditeljem, apostolom in genijem, ki so posvetili vse svoje življenje neki določeni ideji ali kultu. In Al. Stambolijski je bil pravi vodja kmečkega stanu, njegova večna zamisel je bila v združenju bolgarskih kmetov, a njegov kult je bil: bolgarska »zemljeradniška« zveza.

Poleg borbenosti, s katero se je Al. Stambolijski odlikoval, je navdahnjen ves njegov pojav z izredno drznostjo. Ta drznost se kaže v vseh njegovih besedah, nastopih in delih. Reči na primer

šano. Celo na Dravsko banovino je pozabilo in zadnji tork je zapisalo v polemiki proti »klerikalni gospodi«, da ji »Slovenija ni več izročena na milost in nemilost«.

Bednostni fond.

O tem fondu in njegovi upravi se mnogo piše in govori. Gotovo je to, da so najbolj prizadeti, to so množice brezposelnih delavcev, najmanj zadovoljni z njima. Te dni je šlo odposlanstvo brezposelnih iz občine D. M. v Polju k okrajnemu glavarju za ljubljansko okolico. Menda posebnih uspehov ni imelo.

Čas bi že bil, da se nakazovanje podpor vrši prvič po nekih načelih, drugič pa s sodelovanjem prizadete javnosti. Ne gre, da bi se gospodarilo z delavskim denarjem popolnoma po volji kakoga birokrata in še za zaprtimi vrati. Kakor poroča »Delavec«, je bilo za 25 občin ljubljanske okolice nakazanih 65.000 dinarjev, med tem ko je samo večša papirnica plačala v fond nad 100.000 dinarjev. Je pa seveda v ljubljanski okolici še dovolj drugih podjetij, ki so prav tako plačevala v ta fond.

Več demokratične zavednosti!

Češki obzornik »Naše doba«, ki ga je ustanovil Masaryk, piše v svoji letošnji januarski številki:

Če se zavedamo svetovnega položaja, bomo lahko opazovali stvari mirneje in zavedneje. Zlasti ne bomo tako lahko — kakor pred enim letom — dostopni za protidemokratsko paniko... Še pred kratkim smo se lahko po pravici bali, da kdor sname zastavo demokracije, da popravi njene pomanjkljivosti, veča malodušnost demokratov, ki se zbirajo pod njo. Kolikor očitneje bo, da pojema sapa diktaturi, toliko učinkovitejša bo samokritika demokratov.

»Slovenija« hoče delati za koncentracijo vseh naših duhovnih, moralnih in političnih sil v borbi za trajne pogoje našega svobodnega življenja kot narod (kot kulturno-zgodovinska individualnost). V tem zmislu bo posebno povdarjalo to, kar vse zavedne rojake družijo, ne da bi hotela s tem zanižati diferenciacijo duhov, v kolikor je utemeljena v dejansko obstoječi ločitvi duhovnih, socialnih in gospodarskih interesov. Kdor te težnje odobrava, ga vabimo v krog naših rednih naročnikov.

carju Ferdinandu v obraz: »Vaše Veličanstvo, ako napoveste vojno, se bo Vaša glava trkljala po sofijskih ulicah«, pomeni nezaslišano drznost. Stambolijski ni poznal strahu, takega strahu, kot ga poznajo mnogi meščanski narodni »voditelji«, kajti on ni iskal za sebe nikdar koristi, on je imel pred očmi vedno le svojo idejo. Pogum, s katerim se je boril, ni poznal v nobenem še tako težkem in brezupnem položaju malodušnosti. Malodušneži niso bili zanj. Ako vidite mladega kmečkega človeka, ki je malodušen in ki ves drhti pri misli na nevarnost, vedite, da je tak človek strahopetec, ki ni ustvarjen za borbo. Bodite drzni in bodite od začetka do konca trdni v svoji zvestobi in vztrajni v svojih borbah. Ničesar se nimamo bati in prav nič ne smemo kolebati v svojih napadih, kadar gre za borbo proti političnim zlorabam, ki pišejo narodu kri, mu iztiskujejo solze in kopljejo grobove.

Al. Stambolijski ni cenil življenja človeka po številu preživelih let, marveč po vrednosti vzvišene dolžnosti. »Jaz mislim«, — pravi — »da se nahaja smisel življenja v njegovi intenzivnosti in koristnosti in ne v njegovi dolgotrajnosti. Poklic človekovega življenja se ne nahaja v zagotovitvi udobnosti življenja, ampak v samopremagovanju in samožrtvovanju. Idealna in lepa je smrt samo boreca, ki sledi po burni in ustvariteljski preteklosti, ki ni onečlašena z razočaranji in slabostjo. A najlepša in najidealnejša je smrt, ki doleti človeka pri izvrševanju njegovih dolžnosti.« Poleg drznosti in borbenosti, s katerima se je pokojni Stambolijski odlikoval, spada med njegove odlike tudi brezprimerna delavnost. Ko je bil Stambolijski šef zemljeradniške narodne zveze in kot tak šef zemljeradniške vlade, je bil preko glave zaposlen z državnimi posli. Vendar pa se kot tak ni zapiral pred svojim ljudstvom, marveč je sprejemal sam osebno stotine in tisoče njegovih odposlancev dan za dnevom, ne da bi se pritoževal. »Jaz sem hlapec ljudstva«, pravi sam. A on je bil še več kot hlapec svojega ljudstva. On je bil pravi suženj bolgarskega naroda. Samo pogledimo zakone, katere je sprejela njegova vlada: njihovo število je veličansko. Resnica je, da ni vseh teh zakonov sestavil sam Stambolijski, ali vsi ti zakoni so šli skozi njegove roke in vse je on osebno proučil. Stambolijski se je ogibal svečanosti in banketov. Tudi salonskih sprejemov ni maral. Zatekal se je v Slavovico in tam v samotni proučeval razna vprašanja. »Kdor se ni naučil živeti v delu, ta ne more napredovati, niti ne more občutiti prave sreče,« pravi Stambolijski v nekem pismu.

(Nadaljevanje prih.)